

The System of Territorial Administration in Socialist Czechoslovakia: between Formalism and Centralization

UDC: 323.22-045.24(437)«19»:354

DOI: <https://doi.org/10.15421/152415>**Demura Yuliia**Ph.D. Student, <https://orcid.org/0009-0007-3502-0078>, ss.odessa13@gmail.com*State University «Uzhhorod National University» (Uzhhorod, Ukraine)*

Abstract

Relevance. The issue of decentralization processes in the post-socialist countries of Central Europe continues to remain relevant in the modern state-building of Ukraine. First of all, in the context of the decentralization reform of public administration over the past decade.

The purpose of this study is to explain the territorial management model adopted by socialist Czechoslovakia. By identifying the distinctive features of the organization of territorial administration during the period of Czechoslovak “developed/real socialism”, this study can explain the institutional prerequisites that led to the decentralization reform during the transitional period (2000s).

Results. In socialist Czechoslovakia, formalism and centralization were the primary procedural components of the socialist model of territorial administration. The insolvency of territorial administration was determined by six institutional features. These features include a) the lack of electoral procedures in the localities, b) dependence of territorial bodies on the Communist Party, c) hyper-centralization of state administration, d) lack of fiscal autonomy in the regions, e) “democratic centralism”, and f) vertical management of the administration model. During the socialist period in Czechoslovakia, the territorial administration system underwent four main stages of development. These stages include: 1) the transitional stage (1948–1954), 2) the institutional stage (1954–1960), 3) the modernization stage (1960–1989), and the pre-transitive stage (1989–1990). With each stage of reform, the territorial administration system became more reliant on the centralized government and the one-party communist system.

Conclusions. The territorial administration system in socialist Czechoslovakia was designed to meet the standards and requirements of socialist autocracy. This three-tier management system consisted of regions, districts, and municipalities, which were highly politicized and lacked administrative powers. The system was also characterized by maximum centralization.

Keywords: socialist Czechoslovakia, territorial administration, centralism, communist nomenclature, decentralization

Система територіального управління соціалістичної Чехословаччини: між формалізмом і централізацією

Демура Юлія*Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна)*

Анотація

Актуальність. Розгляд децентралізаційних процесів у постсоціалістичних країнах Центральної Європи залишається актуальною проблематикою державного будівництва сучасної України. Особливо у контексті перебігу реформи децентралізації публічного управління останніх десяти років.

Метою дослідження є пояснити модель територіального управління соціалістичної Чехословаччини. Визначення специфіки організації територіального управління у період чехословацького «розвиненого/реального соціалізму» дозволить пояснити інституційні передумови реформи децентралізації у транзитивний період (2000-і рр.).

Результати. Основними процедурними складовими соціалістичної моделі територіального управління у Чехословаччині стали формалізм та централізація. Неспроможність територіального управління визначалась через шість інституційних ознак: а) відсутність виборчих процедур на місцях; б) залежність територіальних органів від Комуністичної партії; в) гіпер-централізація державного управління; г) відсутність фіскальної автономії у регіонах; д) «демократичний централізм» та е) вертикальне управління. У соціалістичній Чехословаччині система територіального управління пройшла чотири основні етапи становлення: 1) перехідний етап (1948–1954 рр.); 2) інституційний етап (1954–1960 рр.); 3) етап модернізації (1960–1989 рр.); 4) пре-транзитивний етап (1989–1990 рр.). На кожному з етапів реформування територіальне управління ставало ще більш залежним від централізованої влади та монопартійної комуністичної системи.

Висновки. Система територіального управління у соціалістичній Чехословаччині відповідала вимогам і стандартам соціалістичної автократії. Трирівнева система управління (регіони – райони – муніципалітет) позначалась високим рівнем політизації, відсутністю адміністративних повноважень та максимальним рівнем централізації.

Ключові слова: соціалістична Чехословаччина, територіальне управління, централізм, комуністична номенклатура, децентралізація

Стаття надійшла / Article arrived: 06.03.2024

Схвалено до друку / Accepted: 31.03.2024

Вступ.

Реформа децентралізації публічного управління належить не тільки до пріоритетних реформ у системі публічного управління перехідної країни, але й стала індикатором загального успіху інституційних демократичних змін у постсоціалістичних країнах Центральної та Східної Європи. З одного боку, падіння соціалістичних режимів на початку 1990-их рр. стало значним імпульсом для пошуку оптимальних варіантів переходу колишніх соціалістичних автократій до більш децентралізованих управлінських моделей. Проте практика постсоціалістичного реформування чітко визначила послідовність реформ – спочатку демократизуються вищі конституційні органи держави та, загалом, центральна влада, а вже потім постає питання ступеню децентралізації на місцях. З іншого боку, успішно функціонуюча система демократичного управління, що виникла на постсоціалістичному ґрунті, неможлива без розвинутої системи місцевого самоврядування, а відтак, якісно децентралізованої моделі управління. Крім того, децентралізація складна інституційна реформа, яка мала кінцевою метою визначити реальну інституційну автономію на місцях. Це завжди складне питання для постсоціалістичних еліт, які часто сприймали реформу децентралізації у широкому спектрі – від поглиблення централізації влади до пошуку загроз сепаратизму.

Мета дослідження полягає у визначенні моделі територіального управління соціалістичної Чехословаччини, спираючись на досвід адміністративних і територіальних реформ у період «розвиненого/реального соціалізму».

Аналіз попередніх публікацій.

Враховуючи сучасний контекст реформи децентралізації, яка вже реалізується в Україні 10 років, в академічному середовищі питання перебігу децентралізаційних реформ висвітлено достатньо широко. Близьким до України є й контекст децентралізації у більшості постсоціалістичних країн. Серед найбільш помітних досліджень у галузі наук публічного управління, права, історії чи політології, які стосуються соціалістичного контексту організації територіального управління у Чехословаччині виділемо праці І. Вовканича, О. Свєженцевої (2009), Є. Гайданки (2022), Н. Марадик (2014), Н. Бібік, Г. Шаповал (2019), Є. Пугач (2013), С. Скриль (2019), Т. Стешенко, С. Болдирева (2016) та ряду інших. У нашому дослідженні ми сконцентрувались довкола пояснення управлінської природи територіального управління у Чехословаччині соціалістичного

періоду. У статті ми більше зосереджувались на академічних напрацюваннях безпосередньо чеських чи західних дослідників чехословацької соціалістичної моделі управління.

Результати дослідження.

Комуністичні режими, які були інстальовані у післявоєнній Чехословаччині передбачали виключно централізовану систему управління. Відсутність демократичних процедур на взірць виборів чи механізмів залучення громадян до управлінських процесів, стимулювали розвиток централізованих бюрократичних систем управління на всіх рівнях – від центрального й до місцевого. Концентрація влади комуністичною партією підкріплювалась «винятковою» роллю у суспільстві комуністичної ідеології. Монопартійність та відсутність політичного плюралізму сформували чехословацьку модель соціалістичної федерації (Марадик, 2014). Об'єктивно чехословацька модель соціалістичного авторитарного управління, хоч й мала певні відмінності, проте у більшості відповідала тодішнім стандартам продиктованих радянською Москвою.

На думку чеського дослідника Міхала Іллнера, комуністична управлінська система була можлива до відтворення тільки в умовах жорсткого контролю з центру над регіональною владою. Саме тому для комуністичної еліти пріоритетом визначився політичний контроль над регіонами. У соціалістичній Чехословаччині структура територіальних органів була переформатована у бік радянської моделі, в якій центральну функцію виконували т.зв. «Ради» (Illner, 1997). У підсумку сформувалась широка мережа таких рад, яка була покликана формально засвідчити народовладдя, а насправді зміцнювала політичний контроль комуністів на місцях. Створювались три рівні територіальних органів влади: регіональний, районний і місцевий (сільські та міські муніципалітети). Внутрішня управлінська структура територіальних органів влади у соціалістичній Чехословаччині мало чим відрізнялась від інших соціалістичних аналогів. Передусім, сюди входила безпосередньо Рада, виконавчий комітет, який обирався відповідною радою та очолювався головою ради, та внутрішня бюрократія, яка включала комітети (складались з депутатського корпусу) й адміністративний апарат (Illner, 1997). Незважаючи на розгалуженість структур територіальних органів, їхня управлінська діяльність була занадто заполітизованою та контрольованою центром. Чехословацька модель управління на місцях реалізовувалась на основі принципу подвійного підпорядкування – Ради внутрішньо підпорядковувались власним

управлінським органам та вищим органам територіального управління (Illner, 1997). Це фактично нівелювало управлінську автономію на місцях, надаючи територіальним органам влади ознак формалізму.

Більшість дослідників одностайні у тому, що домінуючими інституційними формами соціалістичної моделі територіального управління стали «демократичний централізм» та «гомогенність державної влади» (Illner, 1997). Можемо виділити шість інституційних ознак соціалістичного територіального управління у Чехословаччині:

1. Відсутність виборчих процедур формування персонального складу місцевих рад. Оскільки прозорі електоральні процеси йшли у розріз із авторитарною моделлю держави, на місцевому рівні конкурентні вибори також не проводились. Більшість голів рад не обирались, а призначались. Безпосередньо вибори були формальною громадянською процедурою, яка не мала нічого спільного з плюралізмом.

2. Повне адміністративне підпорядкування територіальних органів влади правлячій Комуністичній партії (у випадку Чехословаччини – Комуністична партія Чехословаччини (КПЧ), чes. – Komunistická strana Československa). Місцева бюрократія та весь управлінський корпус (фактично місцеві державні службовці) також належали й до партійної номенклатури КПЧ. У таких умовах відсутнє питання політичної нейтральності урядовців територіальних органів влади, проте наявна пряма підконтрольність місцевої бюрократії партійному апарату.

3. Надлишкова централізація територіального управління. Всі важливі для центру рішення на місцях приймалися під відповідним контролем вищих територіальних органів чи центральних органів виконавчої влади – міністерств. У більшості випадків вищі органи влади по виконавчій вертикалі могли призупинити/скасувати дію будь-якого рішення прийнятого радою. Також допускалась можливість розпустити місцеву раду з боку вищого територіального органу.

4. Відсутність фінансової автономії на місцях. Територіальні органи влади були не тільки позбавлені фіскальної автономії, але й відповідна компетенція навіть не передбачалась. Фінансування місцевих громад здійснювалось виключно з державного бюджету. Оскільки у власності місцевих громад не було жодної типової власності (інфраструктура, земельні наділи, адміністративні будівлі), місцеві ради були повністю залежними від центральної влади. Наявність у Чехословаччині тільки державної власності як обов'язкової складової

«соціалістичного устрою» руйнувало будь-які можливості місцевих рад до фіскальної автономії.

5. Концепція «демократичного централізму» передбачає монолітність всієї системи публічного управління. У випадку соціалістичної Чехословаччини державне управління та територіальні органи влади являли собою єдину і неподільну управлінську систему. Виключалось виникнення альтернативної державному управлінню системи публічного управління на місцях, на взірць місцевого самоврядування. Адже в умовах соціалізму радянського взірця будь-які управлінські відносини пов'язувались виключно з державним управлінням.

6. Перевага вертикальних управлінських відносин над горизонтальною взаємодією між регіонами. Жорсткий контроль з центру в регіоні перетворив місцеві ради на відокремлені від управлінських процесів і формальні органи. У випадку коли всі рішення приймаються у центрі територіальні органи влади можуть виконувати виключно погоджувальну функцію (Vidláková & Žarecký, 1989; Illner, 1991, pp. 23-24).

Важливою характеристикою соціалістичної моделі територіального управління у Чехословаччині був фактичний формалізм управління в регіонах/на місцях. З одного боку, децентралізоване управління в умовах максимально централізованої управлінської системи у соціалістичній Чехословаччині апіорі неможливе. Комуністична система центральноєвропейських країн побудована на основах «пролетарської демократії» чи «народної демократії», проте нічого спільного з народовладдям та децентралізацією соціалізм другої половини ХХ ст. не мав (Janík, 2010). Проте неефективність чехословацького соціалістичного управління виходила не з нормативної, а з емпіричної природи. Можемо виділити дві основні проблеми організації та функціонування управлінської системи, які підтверджують формалізм соціалістичної моделі територіального управління у Чехословаччині.

По-перше, це проблема з управлінською природою соціалістичного територіального управління. Однією з основних функцій територіального управління є здатність автономно реалізувати економічну політику держави на місцях. В умовах соціалізму місцеві великі промислові об'єкти володіли більшим економічним потенціалом ніж були наділені територіальні органи управління. Володіючи більшими економічними можливостями, керівництво великих державних підприємств перебрало на себе більшість функцій бюрократії, задіяної у територіальному врядуванні. Місцева

бюрократія часто зверталась за фінансовою підтримкою чи економічним супроводом до керівників місцевих підприємств (Illner, 1992). Ще більше ця проблема загострювалась через те, що керівництво підприємств було кадрово залежним від комуністичної партії.

Другим проблемним аспектом інституційної спроможності соціалістичного територіального управління у Чехословаччині стали корпоративізм та клієнталізм. Клієнталізм став незмінним атрибутом чехословацького «розвиненого соціалізму» 1980-их рр. Через вертикальну організацію та слабку спроможність територіального управління більшість управлінських рішень приймалися на основі персональних домовленостей. Центральна та місцева партійна номенклатура шукали згоди в управлінні на місцях як компроміс між різними партійними групами впливу (Illner, 1992, р. 42). Це призводило до політизації управлінських процесів, що в умовах комуністичної диктатури прямо загрожувало будь-якій автономії на місцях.

Протягом всього періоду соціалістичного врядування у Чехословаччині робилися спроби змінити формат територіального управління. З початку доби соціалізму де-юре у 1948 р. й до початку лібералізації соціалістичної моделі у 1989 р. у Чехословаччині було реалізовано декілька адміністративно-територіальних реформ. Проте всі ці зміни не носили інституційного характеру, незважаючи на наявне легіслативне забезпечення, не руйнували основ централізованої соціалістичної диктатури. Можемо виділити декілька етапів зміни формату територіального управління у соціалістичній Чехословаччині:

1. Перший етап (1948–1954 рр.) – це перехідний етап, який включає становлення централізованої системи територіального управління. На цьому етапі на рівні регіонів/районів закріплюється централізована система самоврядування як обов'язкова інституційна складова комуністичного режиму. Адміністративний поділ Чехословаччини включав 13 регіонів та столицю Прагу (Nemes, & Špaček, 2017, р. 13). Паралельно на адміністративному рівні функціонували народні комітети (чесь. – *Národní výbory*) як органи територіального управління. Народні комітети були впроваджені і функціонували на трьох територіальних рівнях: місцевий, районний і регіональний (Schelle, 2005, р. 337). Незважаючи на наявну структуру та організацію управління на місцях, всі управлінські рівні у Чехословаччині були заполітизовані і лише доповнювали централізований комуністичний режим.

2. Другий етап (1954–1960 рр.) – це етап комуністичної політизації народних комітетів (органів територіального управління). На другому етапі народні комітети визначаються як «органи місцевої державної влади робітників Чехословаччини» (Schelle, 2005, р. 339). Практика подальшого функціонування територіального управління тільки підтвердила їхню ідеологічну цілісність (залежність) з центральним бюрократичним апаратом КПЧ.

3. Третій етап (1960–1989 рр.) – проведення адміністративно-територіальної реформи у Чехословаччині. За підсумками реформи 1960 р. було введено в дію новий формат регіоналізації країни, який передбачав скорочення кількості районів і регіонів. Також значна частина управлінських повноважень з регіонального та районного рівнів були передані до компетенції центральних міністерств (Illner, 1997, р. 27). Територія Чехословаччини включали три адміністративні рівні: регіони (10 регіонів), райони (108 районів) та муніципалітети (близько чотирьох тисяч міст і сіл) (*O československé federacy*, 1968). Одна з найбільших адміністративно-територіальних реформ, яка лише зміцнила централізм у чехословацькій соціалістичній моделі територіального управління. Вагомим доповненням до адміністративно-територіальної реформи 1960 р. стало утворення у 1968 р. Чехословацької соціалістичної федерації. У підсумку система державного управління доповнювалась також й федеральними органами та органами влади Чеської й Словацької соціалістичних республік (*O československé federacy*, 1968).

4. Четвертий етап (1989–1990 рр.) – це кінцевий формат розвитку адміністративно-територіального устрою Чехословацької соціалістичної федерації напередодні падіння соціалістичного режиму. Модель територіального управління в останні роки соціалізму включала три управлінські рівні: регіони (сім регіонів та столиця Прага), райони (75 районів), муніципалітети (міста та села – всього 4104 одиниці) (Illner, 1997, р. 28). Трирівнева система територіального управління характеризувалась високим рівнем централізації і фактичною відсутністю самоврядування на місцях.

Висновки.

Після інсталяції у Чехословаччині соціалістичного режиму інститут територіального управління поступово перетворився на «доповнення» влади комуністичної партії на місцях. По-перше, трирівнева система управління (регіони – райони – муніципалітети) характеризувалась високим ступенем

централізму і була відверто заполітизована. Органи управління у регіонах чи на місцях були залежними від центральної влади не лише політично, але й економічно. Також компетенція територіальних органів суттєво обмежувалась через діяльність великих промислових об'єктів. Більшість великих підприємств перебирали на себе економічну спроможність самоврядування територіальних органів. По-друге, чехословацька соціалістична система територіального управління характеризувалась формалізмом.

В умовах централізованої соціалістичної автократії паралельне функціонування децентралізованої системи на місцях було недопустимим. Зрештою, соціалістична система територіального управління у Чехословаччині пройшла чотири основні етапи розвитку: 1) перехідний етап (1948–1954 рр.) – процеси закріплення централізованої соціалістичної моделі на місцях, 2) інституційний етап (1954–1960 рр.) – зміцнення політичного та

адміністративного статусу народних комітетів, 3) етап модернізації (1960–1989 рр.) – спроби адміністративно-територіальної реформи і закріплення трирівневого управління у форматі чехословацької федерації, 4) пре-транзитивний етап (1989–1990 рр.) – кінцевий трьохрівневий формат територіального управління напередодні падіння соціалістичної диктатури.

На кожному з цих етапів відбувались зміни територіальної структури країни. Проте у питаннях адміністративних повноважень у регіонах/на місцях ситуація залишалась незмінною – максимально централізована вертикальна управлінська модель. Інституційним доповненням соціалістичного управління на місцях стали народні комітети. На практиці мова йшла про місцеві філії комуністичної партії, які очолювались партійною номенклатурою. У такому форматі територіальної влади Чехословацька соціалістична федерація наприкінці 1980-их рр. підійшла до майбутніх ліберальних змін.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Бібік, Н. В., & Шаповал, Г. М. (2019). Аналіз міжнародного досвіду розвитку територіальних громад та визначення напрямків його впровадження в Україні. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*, 2(8), 5-14. <https://doi.org/10.30837/2522-9818.2019.8.005>
- Вовканич, І., & Свеженцева, О. (2009). Трансформаційні процеси в Чехословаччині в умовах радянської блокової політики на рубежі 40–50-х рр. XX ст. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, 18, 81-92.
- Марадик, Н. (2014). Поділ Чехословаччини в контексті демократизаційних процесів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія*, 17, 104-109.
- Пугач, Є. П. (2013). Чехо-Словацька федерація як можливість встановлення рівних прав словаків і чехів в єдиній державі (спроба реалізації та її доля). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Історія*, 1087(47), 212-234.
- Скриль, С. А. (2019). Розвиток місцевого самоврядування в країнах Вишеградської групи. *Politicus*, 3, 55-60.
- Стешенко, Т. В., & Болдирев, С. В. (2016). Еволюція територіальної організації влади в країнах Східної Європи (Польща, Чехія, Болгарія, Угорщина, Словенія). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*, 32, 48-60.
- Haydanka, Y., & Martinkovič, M. (2022). *Decentralization and Electoral Processes: Political Fragmentation of the Regions in the Czech Republic*. (Monograph). Prague: Publishing House Academia. ISBN 978-80-200-3364-2.
- Illner, M. (1991). Problems of Local Government in the Czech Republic (Past, Present and Future). In G. Peteri (Ed.), *Events and Changes. The First Steps of Local Transition in East-Central Europe*, (pp. 19-31). Local Democracy and Innovation Project Working Papers.
- Illner, M. (1992). Municipalities and Industrial Paternalism in a “Real Socialist” Society”. In P. Dostal, M. Illner, J. Kara, & M. Barlow (Eds.), *Changing Territorial Administration in Czechoslovakia: International Viewpoints*, (pp. 39-48). Amsterdam: University of Amsterdam.
- Illner, M. (1997). Territorial Decentralization – a Stumbling Block of Democratic Reforms in East-Central Europe? *Polish Sociological Review*, 117, 23-45.
- Janík, Z. (2010). Twenty Years after the Iron Curtain: The Czech Republic in Transition. *Juniata Voices*, 10, 99-107.
- Nemec, J., & Špaček, D. (Eds.). (2017). *25 Years of Public Administration Developments and Reforms in V4 region*. Brno: Masaryk University. ISBN 978-80-210-8498-8.
- О чешкословенскé федерacy. 143/1968 Sb. (1968, Října 27). *Ústavní zákon*. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. Retrieved from https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1968.html
- О územním členění státu. Č. 36/1960 Sb. (1960). *Národní shromáždění Republiky československé*. Retrieved from <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-36>
- Schelle, K. (2005). *Vývoj veřejné správy v letech 1948–1990*. Prague: Eurolex Bohemia. ISBN 808-68-6166-X.
- Vidláková, O., & Zarecký, P. (1989). Czechoslovakia: The Development of Public Administration. R. Bennett (Ed.), *Territory and Administration in Europe*, (pp. 168-179). London: Pinter Publishers.

REFERENCES

- Bibik, N. V., & Shapoval, H. M. (2019). Analysis of the international experience of the development of territorial communities and determination of directions for its implementation in Ukraine. *Current state of scientific research and technology in industry*, 2(8), 5-14. <https://doi.org/10.30837/2522-9818.2019.8.005>
- Haydanka, Y., & Martinkovič, M. (2022). *Decentralization and Electoral Processes: Political Fragmentation of the Regions in the Czech Republic*. (Monograph). Prague: Publishing House Academia. ISBN 978-80-200-3364-2.
- Illner, M. (1991). Problems of Local Government in the Czech Republic (Past, Present and Future). In G. Peteri (Ed.), *Events and Changes. The First Steps of Local Transition in East-Central Europe*, (pp. 19-31). Local Democracy and Innovation Project Working Papers.
- Illner, M. (1992). Municipalities and Industrial Paternalism in a “Real Socialist” Society”. In P. Dostal, M. Illner, J. Kara, & M. Barlow (Eds.), *Changing Territorial Administration in Czechoslovakia: International Viewpoints*, (pp. 39-48). Amsterdam: University of Amsterdam.
- Illner, M. (1997). Territorial Decentralization – a Stumbling Block of Democratic Reforms in East-Central Europe? *Polish Sociological Review*, 117, 23-45.
- Janik, Z. (2010). Twenty Years after the Iron Curtain: The Czech Republic in Transition. *Juniata Voices*, 10, 99-107.
- Maradyk, N. (2014). The division of Czechoslovakia in the context of democratization processes. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Political science. Sociology. Philosophy*, 17, 104-109.
- Nemec, J., & Špaček, D. (Eds.). (2017). *25 Years of Public Administration Developments and Reforms in V4 region*. Brno: Masaryk University. ISBN 978-80-210-8498-8.
- O československé federacy. 143/1968 Sb. (1968, Října 27). *Ústavní zákon*. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. Retrieved from https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1968.html
- O územním členění státu. Č. 36/1960 Sb. (1960). *Národní shromáždění Republiky československé*. Retrieved from <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-36>
- Pugach, E. P. (2013). The Czecho-Slovak Federation as an opportunity to establish equal rights of Slovaks and Czechs in a single state (attempted implementation and its fate). *Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Series: History*, 1087(47), 212-234.
- Schelle, K. (2005). *Vývoj veřejné správy v letech 1948–1990*. Prague: Eurolex Bohemia. ISBN 808-68-6166-X.
- Skryl, S. A. (2019). Development of local self-government in the countries of the Visegrad Group. *Politicus*, 3, 55-60.
- Steshenko, T. V., & Boldyrev, S. V. (2016). Evolution of the territorial organization of power in the countries of Eastern Europe (Poland, the Czech Republic, Bulgaria, Hungary, Slovenia). *State construction and local self-government*, 32, 48-60.
- Vidláková, O., & Žarecký, P. (1989). Czechoslovakia: The Development of Public Administration. R. Bennett (Ed.), *Territory and Administration in Europe*, (pp. 168-179). London: Pinter Publishers.
- Vovkanych, I., & Svezhentseva, O. (2009). Transformational processes in Czechoslovakia under the conditions of the Soviet bloc policy at the turn of the 40s and 50s of the 20th century. *International relations of Ukraine: scientific research and findings*, 18, 81-92.